

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKLINNESSTÄVLAN

Folklinnesstävlan
Carl Mellin

Sjöfala

M. 3526

119/1252

N. Mellin m', V. Sjöberg m', Sk. 1932

1111 Red. av Skånska Dagbladet,

Malmö.

"Folklinnesstävlan"

Tro och sed vid skörden i gamla tider.

I denna skrivelse har undert. för-
sökt skildra förhållandena på Maglö
gård och i Vannaröds by inom N. Mell-
by socken och Kristianstads län un-
der 1870-talet.
Meddelare ha varit Lantbrukarna:
N. Heektor i Vannaröd, J. P. Wellin i
Sösdala och A. Trullsson i Kärrhus.

Redan juldagsmorgonen gingo tankarna till det kommande årets skörd.
Man ansåg, att den, som först kom hem från julottan, skulle också
först få inhöstat nästa år. Därför var det ett spring och fläng,
för att inte säga kapplöpning, hem från kyrkan. Sven Wänsson i Ho-
dagåren, Vannaröd, brukade hinna hem före det andra byfölkets.
Man fick ej glömma att av jultaket gömma en kaka grovt bröd, som
man gav åt hästarna första dagen de skulle ut till vårarbetet på
åkern.

Under Maglö gård lydde bl. a. Vannaröds by och alla dess 17 bönder
voro skyldiga göra 267 dagsverken vardera på Maglögård. / gå till
hoa. / Men de flesta bönderna utförde inte personligen dessa dags-
verken utan sände sin dräng och pigas att göra hovtjänst i stället.
Från de flesta ställena i Vannaröd sändes dagligen både dräng och
piga till Maglö under tiden 25 mars - 24 oktober. Allt hofstoket i

Vannarvård samlades vid "fodale" / en grind i byn / vid soluppgången, och så marscherade hela truppen under sång till hos = / Maglövgården / Vägen är ungefär en halv mil lång. Drängen skulle bära madapåsen, * medan pigan bar drickabytten. Madapåsen var sydd av skinn och liknade mycket en turnist, för hästfoder. Den bars i en rem över axeln. Drickabytten var tillverkad av bokskivning och bars i ett handtag, som var fastgjort vid locket. Detta låstes fast medelst en liten träpinne. Framkomna till gården gingo alla in i gossastugan, där drängarna hängde upp madapåsen på sin särskilda träpinne och pigorna satte bytten på det långa bordet. ¹⁸ Och var det att följa ladufogden ut till arbetet. Vid allt höstnads-arbete, vare sig det nu gällde hugga klöver, nö eller säd, följde man alltid den regeln, att gårdsdrängen skulle sätta första skåran, och sedan skulle de andra komma i tur och ordning, allt efter tjänstear på gården eller efter arbetsdaglighet. Den nykomne, oerfarna drängen fick gå sist i raden. Isynnerhet vid klöverhöstnaden gällde det att ha en vass lje samt äga vana och krafter, så att man inte löpte risken att bli uthuggen d. v. s. upphunnen av den eftertöjljande huggaren. Den, som blev uthuggen, blev utskratad samt tvungen på junda brännvin på hela arbetslaget. De dagar man högg klöver, var deften riktlig kraftmätning drängarna emellan. Det gällde då visa sig vara en redt höstakar. De, som framför andra gävo akt härpå och gjorde jämförelser, det var pigorna. Det berättas om en ung dräng i Vannarvård, att han av fruktan att bli uthuggen under klövererskördens bad sin husbonde att få sluta sin tjänst. Husbonden tyckte bra om sin dräng och ville gärna behålla honom, och därför sade han till denne: "Lägg du dig sjuk dessa 3 dagarna, så skall jag gå till hos i ditt ställe!"

Att köpa en god lje var en svår sak. Ett sätt att prova ut en bra lje var att hänga den i tångeln på ett finger och blåsa mot eggen, så att ljen kom i dalring. På tonen, som ljen därvid gav ifrån sig, kunde man bedöma ljens beskaffenhet. En prima lje satte man högt värde på. Hade den inte gott bett, så fick drängen slita ont

Emellertid blev det snart ett behagligt avbrott i klöverhöstnaden. Midsommarfeston skulle nämligen det efterhängtade midsommargillet

X se bifogad!

gå av stapeln på Maglögården. Detta gille var den största fest-
 sa tillställning som hölls i N. Mellby socken på den tiden.
 Till detta kalas bjöds alla underlydande i Maglö, Vannaröd, Kärr-
 hus, N. Mellby m. fl. ställen. Hela familjen, både gamla och unga,
 samt drängar och pigor voro bjuda, och ingen ville stanna hemma,
 ty midsommarrillet på Maglö var en glädjefest utan motstycke. Man
 längtade lika mycket efter midsommartonen som efter julatonen.
 Hela veckan före midsommar hade man brätt på gården med att baka
 och brygga. Gårdsdrängen stod hela dagen före midsommartonen
 och skar bröd. Vid middagstiden på midsommartonen lavo alla fria
 från arbetet, men dagsverket räknades ändock som helt. Vid 3-4 tiden
 samlades allt folket på gården. Där hade man rest majstång och lagt
 dansbana av bräder. Först bjödos alla på kaffe. En hel del per-
 soner från andra socknar hade kommit tillstädes för att se på och
~~deltaga i dansen~~ ^{och} de höllo sig även framme, när det blev trak-
 tering. Sedan blev det dans kring majstången till klockan 6 på em.
 då det serverades hela berg av ostsmörgåsar. Drängarna kommo bäran-
 de med softlock, fullastade med smörgåsar. Tre tunnor gott öl hade
 man rullat ut i trädgården, och här tappades och drack urtan uppe-
 håll. Även brännvin var det gott om. Som omväxling till dansen an-
 ordnade man tävlingss lekar. Gårdsdrängen band fast en ändan av en
 15 alnar lång oxtöm i majstången och lockade man en dräng att hål-
 la i andra ändan av tömmen och sedan ~~andra ändan~~ springa runt majstån-
 gen, tills hela tömmen var upplindad kring ~~stängens~~ stängen. Sedan skul-
 le han springa i andra riktningen, så tömmen blev upplindad igen.
 Det blev mycket springande. Samtidigt härmed sprang en medtävlare
 från gården till Kuskauset och åter, det blev över 2 kilometer.
 För de flesta föreföll det klart, att den, som sprang runt maj-
 stängens, skulldingarna med det på mycket kortare tid än det tog för
 medtävlaren att springa på landsvägen från gården till Kuskauset
 och åter. Emellertid hände det ej sällan, att den, som sprang vägstä-
 kan, blev segrare. En hel del roade sig vid den strys gungan, som
 var uppsatt mellan två träd. J. Wänsson, N. Mellby, förväsnade alla
 med att slå om med den 35 gånger i följd. Barnen och de, som ej del-
 togo i dansen, roade sig med danslekar. De gamle gingo hem, innan

det blev alltför sent, men dessförinnan marscherade allt folket i en lång rad, ordnade i led, med spelmännen i teten, ned på gården, där man ställde upp i ring. Herrskapet kom nu ut på trappan ~~ned~~ Skogvaktaren David Pettersson trädde så fram och uttalade de underlydandes tack för trakteringen, varefter han utbringade ett trefaldigt leve, besvarat med kraftiga hurrarop. Därefter spelade musikken upp en marsch, och ~~lägde~~ man tillbakå till dansbanan. Gubbarna voro livade och glada och viftade med mössorna under marschen. Strax därefter ringo de gamla hem till sitt. Man var nästan lite ångslig, att tjuvar varit och hälsat på i byn, ty alla viste, att midsommarråttan fanns ingen människa hemma. De unga stannade kvar och fortsatte dansen till ljusan dag. Herrskapet på Maglö bekostade musiken också. Och dansbanan fick ligga kvar, till manbehövd de bräderna för annat ändamål. Vid gillet uppträdde en rollighetsmakare kallad den lille mögde, Han bodde i en backstuga i träten och var socknens vandrande skomakare, i det han gick omkring och halvulade skor. Fattigt och tråkigt hade han det, och trots att han suttit på fängelse i många år för delaktighet i dråp, var han alltid livad och glad och kunde roa allt folket med sina lögnistorier och genom gester med armar och ben. Isynnerhet ungdomarnas kunde "göra wänga konstler". Ibland uppträdde både den lille mögde och Vandina på dansbanan, där de tidvis dansade var för sig, men på särskilt tillrop kom Vandina dansande på bakbenen bort, den lille mögde, varefter de dansade tillsammans. Vandina hoppade gärna över hinder och roade publiken med andra konststycken. Man brukade säga om den lille mögde, att han endast gjorde ett dagsverke om året och det var, när han uppträdde på midsommargillet i Maglö. Efter midsommar fortsatte höstnadsarbetena. Snart mognade säden, och då skulle man hugsa den. Den ens dagen var den andra följigen lik. Drängarna följde med tiden genom att allt emellanåt titta på sitt spindelur. De yngsta drängarna hade endast en 25-öres solering till tidtagare / ytterst sällsynta /. Kl. 6.30 var det frukost. Då ringo alla in i gossastuan, där drängarna lyfte madapåsen ner från sin träkrok och lade den på bordet. Drängarna satte sig

på den långa väggfästa bänken i ordning efter hennans nummer. Pigeorna satte sig på en lös bänk mitt emot drängarna. Därvid var placeringen sådan, att pige och dräng från samma "ställe" suto mitt emot varandra, ty de hade ju mat och dryck gemensamt. Så löste man upp madapåsen och drog fram ett stort stycke grovt bröd samt en hel del träaskar, av vilka en liten rund innehöll smör och kallades smörasken. I ^{den} större avlång träask förvarades saltad eller stekt sill till frukosten. Byttans lock, ^{drängens} som var fastslått med en träpinne, lyftes av, och söp pigan och "drickablandning" ur sina medförda hornskedar. Modig i Vannaröd hade en dag fått endast dricka i sin bytta. Därför rörde han häftigt om med hornskeden i byttan under utropet: "Opp må dej milki! Opp må dej milki!" Dessa orden blevo sedan "bevingade" och hördes ofta vid måltiderna, då man söp drickablandning / sur mjölk och dricka sammanblandat. / Drängen drog upp sin fällkniv ur flaskan och skar tjocka brödsklivor och bredde smör på. Brännvin användes allmänt vid måltiderna. Ibland slog man brännvin på brödet, om man inte hade smör att tillgå. Den, som ville "tvesula", bredde först smör på brödet, var efter han vände brödsklivans undersida uppåt och slog brännvin över denna. Måltiden på- gick endast $\frac{1}{2}$ timma, varefter man tog itu med att vedja litarna. Klockan $\frac{1}{8}$ fortsattes arbetet på åkern, där drängarna svängde litarna och pigorna togo upp efter dem. Om drängen och pigan voro sams, gick allting sin jämna gång, men om pigan förnärmat drängen på nå- got sätt, så tog han hämnd genom att slå en särdeles bred skär, så att hon fick slita ont för att hinna med. Både huggare och upp- tagerska sveltades i solhettan, trots att man var nött klädd. st Pige- gan hade endast den grova linnesärken på sig samt hemsävd rutig schal på huvudet. Och gick hon barfota i träskor utan putor. Drängen var klädd i blå-viträndiga linnekläder samt halmhatt och träskor. Så kom den efterlängjade middagsrasten. Vällingklockan hade en ljuvlig klång klockan $\frac{1}{2}$ 12. Då bänkade man sig åter kring det långa bordet i gossastugan och plockade fram träaskarna igen och slog upp locket på byttan. Ur en avlång träask tog man fram stekt fläsk och äggkakaka. Enligt en oskriven lag skulle de nya drängarna bjuda brännvin på hela arbetslaget. Även det svaga könet

smakade på den starka varan. Om de nya drängarnas brännvin inte räckte till, sålade man till en kanna sådant, och då skickade man tillbud till brännvinsutminuterungen i Åbarp, Tjörnarps socken, ty detta låg närmare än Öskarsfarms bränneri. I Norra Mellby socken, Den, som skulle gå och hämta brännvin, måste skynda sig tillbaka, ty annars blevo de väntande otåliga. En gång slog man ihjäl ett sådant skändbud, som under vägen smakat på fludiet. Ett hål i lagotrakten påmindde länge därom. Middagen sväts på $\frac{1}{2}$ timma, och sedan var det livvedning en halv timma. Därefter var man fri en hel timma och kunde sova och vila sig. Men det blev sällan någon vila. Drängarna drog knog, kastade kråka och tog litvåg eller provade sina krafter på annat sätt. Ibland blev det dans i det fria. Men om det var fullt väder, höll man till i gossastugan. Hyste man ägg till någon av drängarna, kunde man lätt hämmas genom att med sin massingkam stryka utefter eggen på hans lje. Det var gjort på ett ögonblick, men det kostade mycken möda att få ljen skarp igen. Ägaren fick släpa, vedja och stryga sin lje hela middagsrasten, medan de andra drängarna roade sig; kanske ljeföröraren - antagomlistensvängde hans jänta i dansen. En dag lurade gårdsdrängen alla byarna. Men 2 timmar gingo snart, och ljöd och bjöd klockan till mer aftan, då man åt smörgåsar och koka ägg, förvarade i sin särskilda träsak, och så söp man - åtminstone drickablanning-till. Efter slutad måltid och ljeslipping fortsattes skördarbetet, tills solen dalade ner, Trots dagens tunga och hetta hade man dock lust och kraft att ta en svängom, innan man vid 8-tiden lägrade hem till Vannaröd. Sommarkvällen var ljulig med sin skymning, då man arm i arm under sång och støj marscherade till hemgården. Man var glad och nöjd med sin värld, trots allt slit och armod.

Stästa skördedagen var av särskild betydelse, i det att man då skulle ta haren "och binda stästa kårven. Den, som slog stästa skårven",

skulle ta haren, ty, om det fanns någon hare i åkern, kunde man trycka här så hårt, att huggaren kom in på honom. Men trots möjligheten att verkligen ta haren, så var det dock en ganska svår sak, såvida inte haren blivit skadad av liden. // med anledning av amanuensis Olssons artikel, "Å haren" i Sjörens Hembygdsförbunds årsbok 1932 bör jag kanske här påpeka, att uttrycket "Å haren" i N. Mellby socken fattas så, att det är fräga om en verklig hantling, som man kan utlösa, om man är kvick nog i vändningarna, då rättas ögonblicket är inne. Vidare bör jag kanske i detta sammanhang tillägga, att varje höst dödas eller skadas ett stort antal harrer genom skördemasकिनernas knivar. Ty trots hästarnas tramp och maskinernas rassel ligga harrarna kvar i sista biten på åkern och bli massakrerade. Antalet av de på det sättet omkomna harrarna är större, än någon statistik kan utvisa. En lantbrukare blir ej glad över att gå på gång göra sådana tynd, och han vill helst tåga härmed. Jag har dock fått höra bekännelser angående sådana fall. En av mina skolpojkar sprang en dag höstas fast en sådan hare, och när man fångat in honom fann man, att haren fått båda bakbenen avklippa av en skördemasकिन. //

Den, som skulle ta haren, och sålunda fick hugga ut sista biten på åkern, fick alltså hugga den sista kärven, som bands av hans upptäckare. Om hon var rask i vändningarna och ville driva med sin huggare, kunde det hända, att hon band kärven fast vid hans ensa ben. Ellert kanske band hon endast ett stråband om hans ben eller arm. Den sista kärven kunde ibland göras lång, i det alla upptäckarena, som var för sig gömt de sista stråna, de tagit upp efter resp. huggare, för att binda dem fast vid sista kärven. Denna bar namnet efter sista huggaren, t. ex. Nilsson, Persson, Jens Hjr m. fl., och var obunden med lika många band, som det fanns upptäckarekor den dagen. Den sista kärven lades överst på sista lasset, då säden kördes hem och hängdes sedan upp i logans hantbjälke, där den fick hänga orörd till första dagen för värbetet på åkern, då hästarna tingo dela den och äta upp den. Ibland formade pigorna sista kärven till en "gubbe" som kallades "staddaren". När hela åkern var slagen och kärvarna bundna, satte man upp travararna med 10 par kärvar i var-

Je trave. Om det blev samma par kårvar i sista traven, betydde detta, att nästa års skördin skulle bli dålig. Men om det blev udda kårve i sista traven, så skulle nästa års skörd bli god. De kårvar, som ställdes ytterst på traven, gjorde bönderna ofta mindre än de övriga, ty prästens dräng och förtröendeman brukade ta dessa, då de foro omkring på åkrarna för att hämta tånade till kyrkohöjden. Bönderna kunde inte köra in säden, förrän prästen först hade fått sitt. När första lasset av säden kördes hem, skulle drängen ropa, när han kom på gården: "Här kommer ja må ett lass katta". Sedan fick varken drängen eller någon av medhjälparna säga ett ord under arbetet med att taga in första lasset i loggolvet. Detta för att säden inte skulle bli förstörd genom ^{värden}Ädde/råttor och möss. Det berättas om en dräng, som av någon anledning ville skada sin husbonde, att han ropade, då han kom på gården med första lasset: "Här kommer ja må ett lass råttor och möss". Man kunde inte köra in på logan med sädeslassen, ty logdörrarna voro för små. Därför fick man passa av utanför logdörren. Man kastade då kårvarna på bort. I höstavegnen bredde man ibland ut ett gammalt lakan för att utbreda trasmatör och tåcken för inte sädeskornen skulle spillas hindra, att kornen tappades under transporten på vägen. En gång, när kårvarna brukade negakrågan sticka in en bit av väkten i löstlakan, / ställen / kårvar ställdes med rotändan nedåt. Här och var mellan / Levistium officinale / som den tiden odlades allmänt i haven och användes på nysnäckta sätt för att skydda mot råttor och möss. Man litade tydligen inte helt på kraften av ceremonien med första lasset. Hade negakrågan en gång till hjälp att kasta in kårvarna i loggolvet, blev denna hjälpredda kallad Skadonge / skatunge /.

Om en dräng körde och välte med lasset, måste han bjuda brännvin. Om drängarna voro elaka och törstiga, passade de på att obemärkt knuffa till lasset ett kraftigt tag, just som ens bakhjul gick över en sten eller tuva. Den stöten kunde kosta kördrängen både förargelse och brännvin.

Tröskningen förhölls med slaga / plejel. / Vanligen tröskade 2 personer på logan.

Men bland var det 4 personer, som tröskade på samma loge. Svårt med slaga kallades att slå på brödturman. Tröskningsarbetet började vanligen i november månad och pågick sedan hela vintern. Man måste ha uttröskat till fredagen = 25 mars. När man vinterdag halkades byn, hördes ett taktfast dunkande från alla logar. Det blev för byfolket en viss tjuvning att höra brödturman från tidigt på morgonen till sena kvällen. Redan klockan 5 på morgonen började tröskningen vid ljus. På logan hängde en primitiv lykta, bestående av 2 i vinkel hopslagna bräder med trödbotten och plåttak. I saknad av glas var lyktan framtill helt öppen. Inne i lyktan brann en liten tranlamp. Husbonden kunde ligga inne i stugan och övertyga sig om huru många, som voro ute på logan och tröskade, samt huru de skötte ~~och huru de skötte~~ arbetet. Två karlar borde kunna tröska ut 20 travar säd pr. dag. Det blev ungefär 20 fot säd. I tröskelön räknade man vart fjortonde korn. Tröskemannen hade ett ansträngande arbete, varför han också var berömd att äta bra. Ännu kan man få höra vid servering av en ovanligt tjock smörgås: "Då ä en redi tröskemansmad." Ett annat ord om tröskkarlarna är detta: "En redi tröskeman ska man kunna luktta, innan han hörs".

Förveta pojkar kommo bland till logan, och då blevo de tillfrågade, om de ville se lokatten. Vanligtvis svarade pojken ja, och då tog man slagan och lade den om pojken hals och klämdde till ett tag, så att pojken skrek av smärta eller rådsla. Var det unga och livrade drängar, som tröskade, brukade de ibland roa både sig själva och andra med att dansa pjejlansens = tröskemansvalsens. Därvida tillgick så, att de två dansande stälde upp mitt emot varandra och fattade med båda händerna i slagans handole, som hölls i lodrät ställning, medan slagolen låg i vinkel mot denna på log-

golvet. Så sjöng man en marsch eller en visa i marschtakt och svängde slagolen runt, varvid de "dansande" i tur och ordning måste passera på att hoppa över slagolen, då den kom. Passade man inte på att taga hoppet i rätta ögonblicket, fick man ett kraftigt slag på benen. Denna dans kunde även utföras av en person; alltså som solo-

dans.

Linnet.

Då eklöven voro så stora som musötton, var det tid att så linet. För linsådden förra årets potatisåker särdeles lämplig, ty den var ju någorlunda fri från ogräs. Dock skulle jorden före linsådden beredas väl genom ärjning och harvning. Man var noggrannare härmed vid linsådden än vid andra såningsstillfällena. Att så ut de små mörka och glatta linsfröna så, att de kommo upp jämnt och vackert, var ingen lätt sak. Det fördröade både vana och noggrannhet. Där för ville man inte överlämna detta arbete åt dräng och pig. Nej, det var allt bäst, att husbondet självt egenhändigt utförde denna sådd. Det var nästan lite högtidligt, när far och mor en vacker vårdag gingo ut att så sitt lin. Far skulle så ut fröna, och mor skulle fjära. Säningsmannen kunde inte ta en hel hand full linfrö och kasta ut det utan endast så många, han kunde hålla i nypan. Eftersom de utsådda linsfröna voro svåra att upptäcka i jorden, gick hustrun och släpade en bräda eller ena träskon i åkern för att på så sätt markera gränsen för sänningen. Detta kallades att fjära. Härigenom uppsod en rand tvärs över åkern. Denna blev ej besädd med lin och användes ~~och användes~~ sedan som gång i linfröet, då detta skulle lukas rent från ogräs. Avståndet mellan gångarna var 3-4 alnar. Genom detta tillvägagångssätt ansåg man sig kunna spara en del utsäde. Det ansågs som slöseri att beså hela åkern och sedan vid lukningsarbetet trampa ner en hel del linsplanter. De sådda linsfröna harvades ned med en tråpinnaharv, varefter åkern trumslades med trätrumla. När linfröet blomnade, kom pigorna för att luka. Då stå töserna i blom", brukar man säga. Det berättas om en bonde i Vanaröd, då han en människensnat i något överörtroiskt och överhettat tillstånd kom till ett blåblommigt linfrö, förde han, att han betann sig vid en sjö, var för han kastade sig i den "svalkande" linsåker och kröp tvärs över, allt under det han tog slitas med armar och ben. Vid skörden ryktes linet upp med rötterna, och man samlade ihop så mycket lin, som man kunde hålla i händerna - en jask. Ett tiotal sådana "jaskar" bundos ihop med haln - eller höband till en kärve. Dessa kärvar sattes upp i långa travar på åkern, där de lingo stå och torka. Sedan kördes de hem på logan, där knedled = fröhusen, repades av med detsamma. De hopsamlade fröhusen tröskades på logan med plejel och "harvades" genom kastning från

ett hörn i logan till ett annat, helst en dag, då det var lite vinddrag. Och hade man fått linfrö till nästa års sådd samt frö till läkemedel åt både folk och kreatur.

Det repade linet körades ut på den s.k. Kärrhusodlingen, / motsvarar numera Landbr. M. Anderssons i Elmå, ågor / där det bredades ut i långa strängar till rötning. Var och en bonde hade sin "brea", linet fick sedan ligga här ute 5-6 veckor, allt efter väderlekens beskaffenhet. Vid regnigt väder gick det fortare med rötningen, vid vackert väder långsammare. Det skulle bli så beskärat, att skäven bröts sönder och tågorna lätt kunde skiljas från dem. Då samlade man ihop linet i stora buntar, bundna med halmband, och körde det till bastuan i Vannaröd. Bastuan = brydestuan låg mitt på nuvarande landsvägen Sösdala - Vannaröd och revs ner, då vägen anlades här. Man hade för övrigt inte använt, eller rättare, inte vågat använda bastuan den senaste tiden, enär en självsplilling, gubben Granat, stått lik därinne. Den gamla bastuan i Vannaröd var omkring 20 alnar lång och 8 alnar bred, uppförd av gråsten under tornak. En svedling i bastuan kallades torkan och en annan brydestuan. Mot kvällen lades linet upp på träspjälor i torkan, där torkningen ledade med ved och skävor i den stora stenugnen, kallad galten. Torkningen, som skulle dvaljas i hetta och rök, var svart som en neger. Det var ingen rar sylvasselsättning. Anna Johansson och Karina Nord brukade tjänsögöra i torkan som torkringar. Sköttes torkan bra, skulle linet vara torrt på följande dag vid middagstiden. Då skulle brytningen börja. Denna försiktig i brydestuan, där karlarna med sina kraser bröror stodo i rad utefter mittgången. På andra sidan denna stodo fruntimren med sina rensesbröror. Torkningen tog ett fång lin, som hon överlämnade till en av karlarna, som omedelbart satte i gång med den första och grövsta brytningen, varefter han lämnade linet till sin "maka" mitt emot på andra sidan gången, för att hon skulle fortsätta brytningen och rensa skäven från tågorna. Karlén kunde genom sitt brytningsarbete både försvära och underlätta kvinnans arbete, allt efter sinnet och tycke. När alla bröderna slamarade och brydede folket, trots rök och damm, sjöng sina visor, då förstod man i Sösdala, att man bröt lin i Vannaröd. Under arbetets gång brukade torkningens fråga det ens fruntimmeret till det andra för att hjälpa dem med att dra linet så, att det låg någorlunda jämnt. Dessutom

skulle hon samla upp det färdigbrutna linet i korgar. Någon gång på

em.kom linägaren till bastuan och bjöd samliga på smörgås och

brännvin samt kaffe. Sedan pågick arbetet, tillis allt linet var
färdigbrutet. Detta inträffade ibland inte förrän sent på kvällen.

Man arbetade i det sparsamma ljuset från en ställykta, som hängde

i taket. Innan man avslägsnade sig från bastuan hade en annan Vannaröd

bonde kommit med ett lass lin, som skulle torkas och sedan brytas

nästa dag. Därtill fick allt brydefolket hjälpa till med att lägga

in linet i forkan. Sedan var man fritt för dagen. Till sist samlades

man till det efterlängta brydegillet med mat och dryckjom och

spel och dans. Så en dag tog man itu med att skäcka linet. Detta

arbete förväntades av 5 - 6 äldre kvinnor, som med sina skäckestö-

lar och skäcketreå slagit sig ned i Nord's eller Per Pers port, där

de höllo på hela dagen. Allt som oftast blevo de förstås hembjudna

till mat och kaffe och mat och kaffe. Sedan häcklades linet så,

att de finaste tågorna / lockarna / skildes från de grövre / blånorna

lockarna bundos i kransar, som sattes på huvudet. Ja, så hade man

lin till att spinna och väva under vintern. Om man behövde ha hjälp

till att spinna linet, fick man betala 12 öre aln = $\frac{1}{2}$ dagsverke.

För denna betalning skulle hjälpredan även karda och haspa linet.

Under julen fick ingen spinna. Man fick inte ens ha en spinnrock

inne i stugan. Det ansågs som ett svårt brott att spinna på helg-

dagar. En sällan från Vannaröd betonar detta. I Vannaröds by bodde

en ogudaktig kvinna, kallad "Gärakönan". Hon brukade spinna även

helgdagar. När hon dog och skulle bäras till kyrkogården i N. Melby,

hände det, att likbärarna måste sätta ned sin börda, då de kommit

ungefär halvvägs. Båken, där liket sattes ned, heter ännu "Gära-

könbeåken", och lina i den sitter den olyckliga kvinnan från Vannaröd

och spinner ännu i dag.

Efter jul började man att väva det spunna linet, och de kvinnor,

som hade de bästa vävarna och först voro färdiga på våren att lägga

ut dem på blegan, ansågs såsom de duktigaste. De blevo både berömda

och avundade. Vävarna lades ut i haven varje morgon och fästes med

särskilda pinnar i marken, så att de inte skulle blåsa bort. Är

1872 kom en hättlig vitvelvind dansande fram genom Vannaröd, och då

rycktes alla vävarna upp i Jöns Perssons have. Och de flögo högt

upp i luften, där de snoddas ihop, så att de sågo ut som långa rep,

då de slutligen föllo till marken 500 m. därifrån.

Något om potatisodlingen.

I N. Melby socken odlade man endast 2 sorter potatis. I Den svart blå tyska potatisen, som användes till kreatursfoder, brännvin och stärkelse. II Mandelpotatisen, som allmänt användes till matpotatis. För att få många och stora potatisar skulle man gödsla med färögödsel. Denna potatisgödning erhöles på följande sätt: Under hela vintern underlät man att rensa ut gödseln ur färsallet. Djuren tingo stå och stampa i sina ekskrementer och packa ihop dessa till ett tjockt lager, så att de på framtiden höllo på att stöta skalarna i takbjälkarna. En solg och varm vårdag kastades färögödseln ut på baken, där en fläcka fick med blotta händerna plocka sönder färögödseln, så att hon sedan kunde strö den till potatisen, då denna blivit satt i sin färs. Den första s. k. konstgödingen bestod utav benmjöl, som maldes på benmöllan vid Oskarstjärn. Första gången en av Vannarödsbönderna stvödde benmjöl till sättpotatisen, blev han utskrädd, enär ingen kunde tro, att den obetydliga mängd benmjöl, som användes, kunde ha någon inverkan på potatisskördens. Men det blev utmärkt resultat. Nyktet om benmjölets skrättiga verkan gick ut över socknen, och Oskarstjärns benmjölla kunde knappast leverera tillräckligt av omskrivna varan. När man sedan fick köpa konstgödning i aftärerna i Sösdala, föraktade man benmjölet, och benmöll-

lan blev arbetslös och överflödig.

När det var tid att taga upp potatis, tingo byns samtliga pigor och drängar och plockade potatis hos sin ene och sin andre bonden = arbetsbyte. Potatisen ärades upp. Ett par oxar användes som dragare. Och så plockade man upp potatisarna med tillhjälp av häckarna från motparten. Lyckades detta, utropade han gäckande: "du ska inte ha nån daglön i då". På Maglögårdens ägor odlade man mycket potatis. Gården hade eget brännert, och dessutom använde man, liksom annars på gårdarna, en hel del potatis för hemtillverkning av stärkelse.

Somliga dagar kunde man få se ända till 30 potatisplockare syssel-
satta samtidigt på gårdens ägor. De, som plockade potatis för dag-
lön, fingo 50 öre pr. dag, men härlid bör man ihågkomma, att dag-
lönaren skulle töda sig själv.
Den potatis, som ~~man~~ skulle förvaras över vintern, lades ner i sär-
skilda potatisgropar. I hela Vannaröd fanns ej mer än 2 potatis-
källare. / Någon hushållskällare fanns icke alls. / Potatisgrov-
na hade man inte invid gården. Man letade upp en lämplig sandbäcke,
som det var ^{lätt} att gräva i med de hemgjorda träskryllarna.
Många av byns bönder hade potatisgrovvar i samma bäcke, och ännu
kan man i vissa backar finna gropar, som, en gång varit potatisgrov-
var. Dessa grävdes 3 alnar djupa. Längd och bredd varierade efter
behov. Man kunde ej fylla groven med potatis, ty då kunde frosten
skada. Över gropen lades trästakar och över dessa halm och enrls.
samt sluttigen jord. Vid ens ändan av potatisgropen lade man en
trilucka tvärs över gropen under halm och ene, så att man vinter-
tiden kunde gå ner i gropen och hämta potatis. Två bönder i Vanna-
röd / Jönsson och Persson / hade lagt sina potatisgrovvar in till
varandra. Jönsson hämta potatis ur Perssons grop i god tro, att det
var hans egen grop, och tömde den sluttigen. Persson trodde, att
långväga tjuvar tömt hans potatisgrop, Ingen rörde Jönssons potatis,
som fick ligga orörd i gropen och gro.

Som jag förut nämnt, grävade man potatisgroparna med träskryllar.
 Dessa tillverkade bönderna själva av boken, skartet och bladet var
för sig. Och nitade man skartet fast vid bladet medelst 2 st.
 järnaglar. Eggen var försedd med en järnskoning, som spikades
fast. Man tog potatis med den trehornade pärregreben, som ävenledes
var helt gjord av trä. Skartets understa del utgjorde mittelhornet.
 När träreben / potatisgrepen / skulle användas som gödselgrep,
 sätte man järnspetsar på trähornen. Många sådana trärepar till-
 verkades av fjärdingsmannen Jon Andersson i Vannaröd. Första
 När han kom hem med den från Hassleholm, där han köpt den, skulle
 alla karlarna i Vannaröds by se och lyfta på den. De funno den
 symnerligen lätt och nött men kunde inte tro, att den höll att

Under havreskörden i september månad började man plocka "skogens
 röda gull" i lingo = krösen. På Maglögården vidsträcktå bergor fanns
 det rikligt med god lingoväxt på den tiden, t. ex. i Kohaven, Stu-
 dahaven, Kvlehaven, Kalahaven, Flåskabjer Stora och Lilla Verkhuult
 m. fl. platser. / sedan man planterat barrskog på dessa områden /
 har lingo växt försvunnit. / De, som ville plocka lingo på Maglö-
 gårdens bergor, lingo göra i dagverke = potatisplockning, eller
 också lämna så många lingo på gården, att de motsvarade värdet
 av ett dagverke, Om man plockade utan tillstånd, blev man bortkörd
 av skogvaktarna Pettersson och Bengtsson, som hade uppställt i sko-
 garna under bärrplockningstiden. Kunde de överraska en bärrplockare,
 lade de beslag på alla bären, som plockats. Hade vederbörande
 endast hunnit plocka några få bär, slog man ut dem och trampade
 sönder dem. Så snart bärrplockarna / de, som plocka de utan lov /
 hörde skogvaktarens hund, togo de till benen och sprungo, men
 Pettersson skrek: Stopp, era pommerska djur och skitkade han nun-
 den kastor efter dem, och då vågade ingen röra sig ur flåcken.
 När man plockat nog av till det egna hushållet, omkring 100 l.,
 plockade man lingo till avsalu.

Dessa gödsel med. Ägaren lade då grepen på marken och trampade på
 grephornen, så, att de rätades helt ut. Till allas förvåning höll
 grepen, och hornen återto sin krökta form på grund av fjäderingen
 i stället. En gumma i Vannaröd, Anna Persson, skulle köpa sig en po-
 tatisaska av järnhandlanden Henriksson, bosatt i Hässlöholm men
 kom till Sösdala på torgdagarna och sålde järnredskap i ett skjut
 vid torget. Men Anna kunde inte lära sig öreräkningen, och därför
 blev det ingen affär av, ty, sade hon, Henriksson begärde 67 öre
 för en pårehacka, som inte är värd mer än 36 skilling = / 72 öre /

Det första gillet på hösten kallades påredönten = påregille =
 potattskalas. Detta anordnades av tjänstefolket på Maglö gård
 men hölls ej på gården utan hölls hos än den ene ^{bonde} och än
 den andre i Maglöttrakten, t. ex. i Kryckebygget, Räfteborg eller
 Stora Håleboda. Drängarna i Maglöttrakten anordnade höstgillet
 No 2. Det tredje höstgillet hölls lördagen före måkssel och an-
 ordnades av pigorna. Detta gille var det sista för året och be-
 traktades som avskedsfest för de pigor och drängar, som den 24 okt.
 skulle flytta från sina platser. Många pigor och drängar från Van-
 naröd skulle flytta på hösten, ty de voro anställda för att göra
 hovtjänst på Maglö under sommaren. De kallades också sommarpigor
 och ~~och~~ sommardräng. Vid dessa gillen tillgick det ungefär sålunda:
 Efter slutat arbete samlades man i gillessälden. Värden på stället
 bjöd på kaffe och kakor samt brännvin. Därefter flyttade man ut
 bord och bänkar och började dansen efter flötmusik av byspellemannen
 Jöns Nilsson i Ella, Tjörnarp socken. Han kom gående till gilles-

Höstgille.

kunna transportera lingtonen på de långa och dåliga vägarna. Hela
 vagnskorgen kladdes invidigt med rena lakar, och fylldes hela
 taga en stfärrresa till Landskrona, körde han hemifrån vid 10-ti-
 den på kvällen. Hela vägen Maglö - N. Rörum var inte bättre än en
 skogsväg, därför hade han en karl med sig, som hela natten fick
 gå med en tänd stallykta och lysa på vägen, så att Jönsson kunde
 undvika de största stenarna och de farligaste groparna. När man på
 morgonen kom fram till krogen i Witseröd, rastade man där och åt
 frukost. Den återstående vägen var bra och färden gick utan hven-
 tyr till Landskrona. Om Jönsson körde hemifrån på måndagskvällen,
 kunde han inte vara hemma igen förrän på torsdagsförmiddagen.
 När Per Jönsson gjorde resan till Lund och Malmö kunde han börja
 att sälja bär till husmän och bönder, då han hunnit söder om Trolle-
 häs. Alla köpte lington. Om husmannen inte hade pengar, gick han
 till bonden i närmaste gård och lånade, så att han kunde betala
 "krönsagubben", för lington måste han ha till vinterbehov.

Gården med fejan i en grävlingsskimpåse på ryggen. Ståstdrängen / gårdsdrängen / bjöd upp först, varefter de övriga drängarna bjödo upp och dansade första dansen med den pigan, som varit hans upptagerska under höstnadärbetet. Man dansade vals, masurka, kadrell och polka. Spelmanne drog också egna låtar. Allt emellanåt fick man gå ut och lufta på sig, ty inne i stugan blev det kvavt och dammigt, oaktat man stänkte vatten på det sandade golvet. Vanligen dansade man med läderskor, men en och annan dräng svängde sig i bara strumplåsten, som i så fall var bötdad med skinn eller mollskinn. Den som kunde dansa så, att skorna slago i taket, ansågs vara en riktig dansmästare. För att hålla stämningen uppe, bjöds det ganska ofta på s. k. spelmannsuppar. Vid ill-tiden på kvällen skulle fruntimren ha kaffe och kakor, medan karlarna drucko toddy, tillagad av varmt vatten, socker och rom. När man druckit det mesta ur glaset, gick man till pigorna, för att de också skulle få smaka hur pass duktig man var att laga toddy. Därefter pågick dansen oavbrutet, tills man gick hem på söndagsmorgonen. Förre svarsarschen skulle man dock ha gäsypen / gäsypen /, varefter många hade svårligheter att följa vägen hem. Vid ett tillfälle blev en dräng lurad taga en farlig gäsyp. I brännvinet hade man nämligen slagit cigarrolja, så att drängen blev dödligt sjuk följande dag. Man fick sedan veta, att det var svarsarsjuka med i spelet den gången.

/ Något längre tillbaka i tiden var det ej ovanligt, att en bondestack sin fälllek i jorden, strax innan han började sådden. Efter såddens slut vände han upp och ned på "sålobet" och strödde en nyssa åkerjord på dess botten. Vid såning av lin hade han 2 ägg i "sålobet", och efter hemkomsten skulle han själva äta upp dem.

Sösåala den 8 nov. 1932.

Carl Mattson
/ Folkskollärare, Sösåala.
Riksanstikvarens ombud. /

Carl Mattson